

VU

Artemisia eriantha Ten.

Bylica skalna

Synonimy: *Artemisia petrosa* (Baumg.) Fritsch, *A. petrosa* Baumg. subsp. *carpatica* Borza

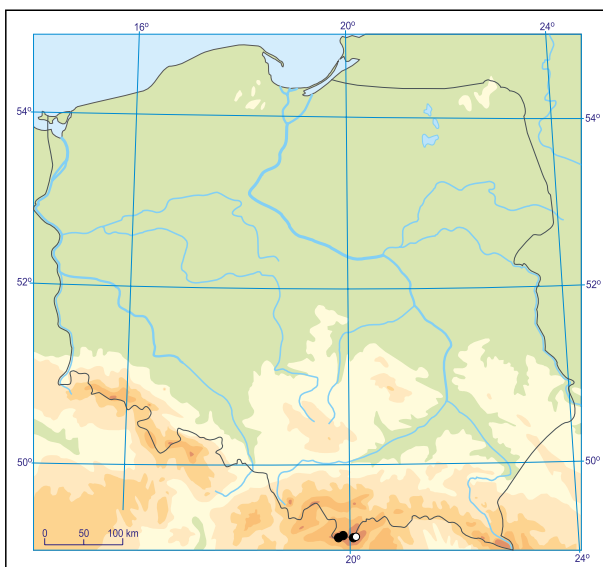
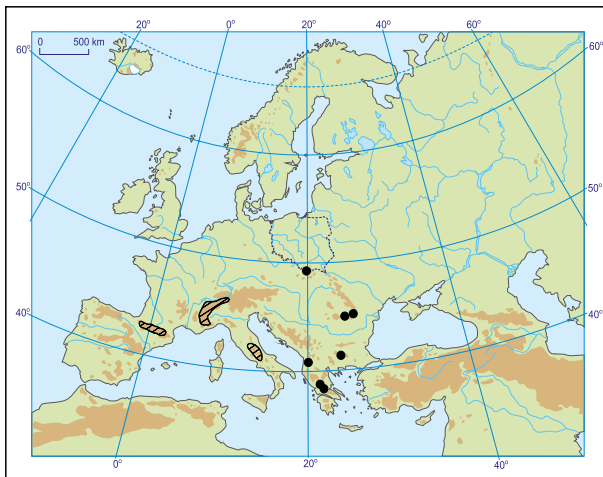
Rodzina: *Asteraceae* (*Compositae*) – astrowate (złożone)

Status

W Polsce gatunek narażony. W krajach ościennych: narażony na Słowacji. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych i światowej czerwonej liście gatunków zagrożonych IUCN.

Uwagi taksonomiczne

Według niektórych autorów, w Karpatach występuje endemiczny podgatunek *A. petrosa* (= *A. eriantha*) subsp. *carpatica* (Borza 1933; Futák 1976). Jednak inni

autorzy (np. Żukowski 1971) kwestionują odrębność tego taksonu.

Rozmieszczenie geograficzne

Endemit europejski. Zasięg *Artemisia eriantha* obejmuje góry Europy: Pireneje, południowo-zachodnie Alpy, Apeniny, Karpaty oraz Góry Półwyspu Bałkańskiego (Tutin i in. 1976).

Występowanie w Polsce

Gatunek bardzo rzadki, znany wyłącznie z Tatr. Podany dotąd z 11 stanowisk, z których 7 znajduje się na obszarze Tatr Wysokich, a pozostałe 4 w Tatrach Zachodnich (Piękoś-Mirkowa 2008a). Są to następujące stanowiska: przełęcz Baniste koło Błyszczka, 1945 m n.p.m. (Piękoś-Mirkowa i in. 1996a), Rzędy pod Ciemniakiem, 1610–1930 m (Pawłowski 1930, 1949) – stanowisko potwierdzone w 1986 r. (Baryła 2001a) i 2009 r. (S. Wróbel, mat. npbl.), Ciemniak, 1835 m (okazy w KRAM, zebrał J. Motyka w 1929 r.), Piekło pod Kopą Kondracką, 1635 m i 1670 m (Piękoś-Mirkowa, Miechówka 1998, 1999), Koło, 1800–1900 m (okazy w KRAM, zebrał K. Wallisch w 1926 r.), pod Zadnim Mnichem, około 2150 m (Radwańska-Paryska 1950b) – stanowisko potwierdzone w 1986 r. (Baryła 2001a), Cubryna, 1710 m (Pawłowski i in. 1928), Niżnia Galeria Cubryńska, 1750 m (Piękoś-Mirkowa 2008a, wg A. Delimat, mat. npbl. z 2002 r.),

Fot. 221. *Artemisia eriantha* na Rzędach pod Ciemniakiem w Tatrach (2009)

Mięguszowiecki Szczyt, 1590–1700 m (Pawłowski i in. 1928), Niżnie Rysy, 1800–1900 m (Pawłowski i in. 1928), utrwalony piarg nad Morskim Okiem, 1460 m (Pawłowski i in. 1928) – potwierdzone później stanowisko „piarg nad Morskim Okiem”, 1490 m n.p.m. (Kosiński 1999).

Siedliska i fitocenozy

Gatunek wysokogórski (alpejski), spotykany w piętrze halnym i turniowym (Piękoś-Mirkowa, Miechówka 1998, 1999). Występuje na półkach skalnych oraz w szczelinach bardzo stromych ścian skalnych (nachylenie 75–90°). Rośnie na glebach inicjalnych – litosolach i regosolach wytworzonych z łupków chlorytowych i grafitoidowych oraz mylonitów, a także na rędzinach lub pararendzinach inicjalnych powstałych ze skał węglanowych. Są to gleby bardzo płytkie i szkieletowe, o odczynie od kwaśnego do obojętnego (pH 5,4–7,2). Bylica skalna jest najczęściej spotykana w ubogich zbiorowiskach szczelinowych reprezentujących klasę *Asplenietea rupestris* (Matuszkiewicz 2001). Wśród gatunków towarzyszących jej odnotowano m.in.: *Sesleria tatrae*, *Carex firma*, *Campanula cochleariifolia*, *Galium anisophyllum*,

Silene acaulis, *Minuartia sedoides*, *Saxifraga paniculata* i *Lloydia serotina*.

Morfologia i biologia

Bylina, cała jedwabisto owłosiona, z krótkim, rozgałęzionym kłęczem, tworząca darnie. Łodygi do 15(20) cm wysokości, w górnej części z groniastym kwiatostanem. Koszyczki na krótkich szypułach, kuliste, o średnicy około 5 mm, złożone z nielicznych żółtych kwiatów; wszystkie kwiaty w koszyczku rurkowate, pozbawione kielicha, zewnętrzne żeńskie, środkowe obupłciowe. Owocki bez dzióbka. Kwitnie w lipcu i sierpniu. Rośliny z Polski są di- lub tetraploidami, o liczbie chromosomów $2n=18$ i 36 (Skalińska, Pogan 1973).

Charakterystyka populacji

Populacje bylicy skalnej są najczęściej małe, złożone z kilku (np. na Przełęczy Baniste, Piękoś-Mirkowa i in. 1996a) do kilkudziesięciu kępek (na Rzędach i Zadnim Mniechu, Baryła 2001a). Dużą populację obserwowano na Niżnich Rysach (Pawłowski i in. 1928). W populacjach tatrzańskich zdecydowanie przeważają osobniki płonne. Stosunkowo duży udział roślin kwitnących odnotowano na stanowisku Piekło, 1670 m n.p.m. W 1995 r. występowały tam 23 osobniki generatywne i 26 płonnych (Piękoś-Mirkowa, Miechówka 1998).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek zagrożony w całym zasięgu, objęty Dyrektywą Siedliskową. W Polsce uznany za narażony ze względu na bardzo małą liczbę stanowisk i niewielkie populacje. Rośnie zwykle na trudno dostępnych ścianach i półkach skalnych, co w sposób naturalny ogranicza penetrację stanowisk. Jak się wydaje, dla zachowania populacji tatrzańskich ochrona bierna jest wystarczająca. Pięć populacji objętych jest ogólnopolskim monitoringiem przyrodniczym. Gatunek jest w uprawie *ex situ* w Górskim Ogrodzie Botanicznym Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem i w Ogrodzie Botanicznym PAN w Warszawie-Powsinie (Puchalski, Gawryś 2007).

Halina Piękoś-Mirkowa

Summary

Artemisia eriantha is a very rare species in Poland, occurring only in the Tatras. It has been recorded from seven sites in the High Tatras and four sites in the Western Tatras. This high-mountain species occurs mostly in the alpine and subnival belts, reaching an altitude of about 2150 m a.s.l. It grows on rock ledges and in crevices of very steep rocks, both on granite and limestone substrates, in acid to neutral soils: lithosols derived from metamorphic slates and initial pararendzinas derived from carbonate parent rock. *A. eriantha* is a plant of the poor communities of rock crevices, belonging to the class *Asplenietea rupestris*. Its populations are usually small, consisting of a few to several dozen individuals. The species does not seem to be threatened by man because it grows in places that are difficult to access.